

Agnieszka Barátka
a Varsói Tudományegyetem Modern Filológiai Kar, Doktori Iskola

KÖZÉPSZINTŰ ÁLLAMI ÉS FELEKEZETI ISKOLÁK, TANÍTÓKÉPZŐK ÉS ÁRVAHÁZAK 1869-1949

Recenzió

Középszintű állami és felekezeti iskolák, tanítóképzők és árvaházak 1869-1949

A magyarság megtartó ereje III. Szerkesztette: Kováts-Németh Mária – Lévai Attila–Szabó Péter. Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Győr, 2019, 396 o.

A MTA Veszprémi Területi Bizottságának (VEAB) Magyarságkutató Munkabizottságnak vezetője, Kováts-Németh Mária főszervező kezdeményezésére 2019. március 20-án tizedik alkalommal került sor „A magyarság megtartó ereje a Kárpát-medencében” témakörben a Középszintű állami és felekezeti iskolák, tanítóképzők és árvaházak 1869-1949 címmel konferenciára. A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Kara, a Kodolányi János Egyetem és a Százak Tanácsa együttműködése eredményeként a Kárpát-medencében működő felsőoktatási – magyarországi, felvidéki, kárpátaljai, ukrainai, erdélyi, vajdasági – intézmények vezetői, professzorai, kutatói, szakemberei egyetértően hangsúlyozták: a tudomány művelése mindnyájuk szent kötelessége és felelőssége, ahogy az írás mondja: „*Te pedig azokat szóljad, amik az egészséges tudományhoz illenek.*” (Tituszhoz írott levél 2,1)

S 2019 őszén megjelent a Kárpát-medencei magyarság összefogását reprezentáló tanulmánykötet, mely szívesen fogadta a 37 tanulmány közé a Varsói Tudományegyetem oktatóinak kutatásait is.

Sorsfordító időben fogalmazta meg költői kérdését Márai Sándor: „*Mikor a világ megtelik kegyetlen indulatokkal, maradhat-e teljesen közömbös egy nép? Ki a felelős: a magyarság, mely mindig mértéket tartott, és szerezni nem akart, csak megőrizni...*” A kötet válasza is azonos Márai válaszával: „vizsgáljunk meg mindent”, s a felelősség kérdésének vizsgálatánál „*nem vádolunk másokat, és nem kérünk számon idegeneken semmit. De bizonyítani akarjuk, hogy jogunk van megmaradni.*” (Idézi: Kováts-NM)

A „Középszintű állami és felekezeti iskolák, tanítóképzők és árvaházak 1869-1949” című kötet kitűnő szerkesztés és kiváló tanulmányok tára! A bevezető tanulmányok egyszerre reprezentálják a problémát, a felelősséget és a megoldást.

Szabó Péter, a Kodolányi János Egyetem rektora, a „*Szervezetfejlesztés és pedagógikum a mai felsőoktatásban*” munkájában megfogalmazta, hogy a felsőoktatásba ma egyre több kevésbé motivált fiatal érkezik. Ezért olyan standardizált rendszert kellett kiépíteni az egyetemen, amely képes a jelen kisebb-nagyobb hiátusokkal a felsőoktatásba érkező fiatalokat eredményesen felkészíteni a társadalomba való beilleszkedésre és a munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre. A ma fiataljait olyan tudással kell felvértezni, amellyel a majdani szakmai kihívásokkal bátran szembe tudnak nézni. Ennek érdekében egy

egységes alapokra, egységes tantervre épülő kooperatív modellek középpontjába a cégekkel való aktív kapcsolattartás került.

Bábosik István, a konstruktív életvezetés hazai kidolgozója az „*Értékkeremtés az iskolában – a konstruktív életvezetés megalapozása*” írásában az érték, mint különleges produktum, kettős fejlesztő funkcióját hangsúlyozta. A közösségfejlesztő funkció lényege, hogy az egyén a társadalmi térbe beilleszkedve elősegíti annak működését. Ennek érdekében hangsúlyos szerephez jut az értékkeremtő, értékmegőrző magatartás, a segítőkészség és a fegyelmezettség. Az iskola funkciója, hogy folyamatos tevékenykedtetéssel segítse a diákok szociálisan értékes magatartásának kialakulását. Az egyénileg eredményes életvezetés megalapozása érdekében az iskolának fel kell készíteni a tanulókat az élethosszig tartó tanulás szükségességének felismerésére, a munka világába való beilleszkedésre és a testi – lelki egészség megőrzésére. *Lévai Attila*, a SJE Református Teológiai Kar dékánjának írásában szembesülhetünk azokkal az erőfeszítésekkel a tanító-, a hitoktató- és a lelkészhiány legyőzése érdekében a 20. században, melyek *református felsőoktatás megvalósulását eredményezték a Felvidéken*. *Lukács Olga* dékán asszony „*Az erdélyi református kollégiumok harca a megmaradásért*” című tanulmányában Erdély Romániához tartozása következtében kialakult történelmi és politikai változások oktatásra gyakorolt hatását vizsgálta. Az állami intézmények román nyelvűekké válás következtében az egyház szerepe még hangsúlyosabbá vált, mivel a felekezetekre várt az a feladat, hogy a magyar nyelvűséget és ezzel együtt a gyökereket, hagyományokat megőrizték. *Kováts-Németh Mária* egyetemi magántanár a három győri képző példaértékű tevékenységét elemezte 1919-1949 között, szemléltette a képzők tanárainak példás magatartását, s a törvénykezések sorsfordító szerepét. *Kolumbán Vilmos József*, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet professzorának tanulmánya az egyházmegyei vizitációs jegyzőkönyvek iskolatörténeti forrásértékének (17–18. század) jelentőségéről győz meg bennünket.

A kötetben négy tematikus egység öleli fel azokat a kihívásokat, melyek a magyarság megmaradását elősegíthetik vagy gátolhatják. Az „*Oktatáspolitikai*” témakörben *Somogyi Alfréd* a „Törvénybe zárt nyelv 1879-ben és 2019-ben” című tanulmányában nyomon követhetjük a magyar nyelvtörvények valóság tartalmát, az oktatás és oktatáspolitikai területén a példaértékű illetékességet. A ma hatályos szlovák nyelvtörvény ezzel szemben a szlovák nyelvet, államnyelvként emeli Szlovákián belül a többi nyelv fölé és használatát a társadalmi és közösségi élet minden területén előnyben részesíti. *Gizińska Csilla* tanszékvezető az irodalmi kánon változásait elemezte a lengyel líceumokban a rendszerváltozás után. *Püspök Sarolta* a női lelkészek képzését vizsgálta Kolozsváron. *Darai Lajos Mihály* „Magyar alkotmányos oktatás” nemzeti jellegzetességeit mutatta be. *Gyurgyík László* „A (Cseh)szlovákiai magyarság demográfiai változásai 1950 és 2011 között” munkájában azzal a kihívással találkozunk, mennyire fogy nemzetünk. *Petheő Attila* a magyar református és állami iskolák helyzetét elemezte a két világháború közötti Csehszlovákiában.

Az „*Iskolatörténet – tanítóképzés*” egység középpontjában a tanítóképzők küldetése, felelősségvállalása állt, különös tekintettel a nemzet nevelőit felkészítő tevékenység elemzésére. *Donáth Péter* egyetemi tanár a „Szempontok a magyarországi tanítóképzők (tanítóképzés) 1918/1919. tanévének tanulmányozásához” című tanulmányában bemutatja az elcsatolt területek képzőinek szomorú sorsát, s külön elemezte a katonai szolgálatot teljesítő diákok vizsgakötelezettségeinek megvalósulását. *Kónya Péter* rektor úr tanulmányában az

eperjesi evangélikus kollégium, *Kónya Annamária* pedig a kir. katolikus főgimnázium 19. századi tevékenységébe avat be bennünket. *Sallai Éva* azokat a tényeket vette számba az Eötvös Collegium szétverésénél (1948-50), melyek nem szabad, hogy megismétlődjének. *Keller Péter* Gárdonyi műveinek máig igaz értékeit – hit, erkölcs, művészet, lelkiismeret - szemlélteti a nevelésben. *Nemes-Wéber Zsófia* a magyar óvónőképzés alakulásának fő csomópontjait szemléltette 1868-tól 1949-ig. *Agnieszka Barátka* a magyar középszintű iskolák vonzerejét vizsgálta a XIX. századi lengyel ifjúság körében. *Nemes-Wéber Zsófia* a magyar óvónőképzés alakulásának fő csomópontjait szemléltette 1868-tól 1949-ig. *Almási Brigitta* Szalay István szerepét értékelte Pusztakengyel életében. *Mohr Szilárd* a második világháború hatását vizsgálta a pécsi katolikus fiú- és leánygimnáziumokban. *Szerencsés Magdolna* Nyékvárkony település- és iskolatörténetét tárta fel.

A „*Módszertani kultúra*” sokszínű tárházát *Réthy Endréné* tanulmánya nyitja Vértés O. József az „*Ideges gyermekek Alsó és Középfokú Állami Intézete (1909-1920)*” Magyarország első reformintézményének, világelső speciális középiskolájának sajátos módszertani újításával. *Pornói Imre* a „*Magatartásformálás - Elmélet és gyakorlat a XX. század első felének iskoláiban*” című tanulmányában a pedagógiai magatartás-formálás történeti, törvényi, pedagógia-elméleti és gyakorlati kérdését eredeti dokumentumokra támaszkodva mutatta be, a fegyelem-fegyelmezést állítva a fókuszba. *Molnár-Tamus Viktória* a debreceni református tanítóképzésben 1884-től folyó zenei nevelés eredményeként működő zenekar és négyzólamú énekkar történetét mutatta be 1948-ig. *Borbély Károly* „*A művészet helye az iskolában*” című írásának központjában az iskolai művészeti nevelés terápiás jellegének hangsúlyozása áll, vagyis a művészeti nevelés a harmonikus gyermeki fejlődés fontos eszköze. *Kattein-Pornói Rita* az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés 1941 óta működő mentési akció elméleti és gyakorlati hátterét levéltári primer és szekunder forrásokra támaszkodva mutatja be. *Szabó Orsolya* Frim Jakab és Éltes Mátyás tevékenységéről nyújt ismertetést. *Halász Margit* a klasszikusok olvasásának iskolai motiválását szeretné előmozdítani saját módszertani megoldással (blog). *Foltán László* olimpikon a lélek jelentőségét hangsúlyozza a viselkedéskultúrában.

A „*Szociális gondoskodás*” tematikus egységben *Pálfi József* rektor a nagyváradi református Árvaház működését mutatja be a két világháború alatt. *Ács Marianna* a Pécsi Református Nők Regnum Christianum Egyesület Nyári Pálné szeretetotthonának történetét dolgozta fel 1935-1950 között. *Horváth Zoltán* a magyarországi népfőiskolák jelenőségét szemlélteti 1949-ig. *Tömösközi Ferenc* a „*Kiskoszmályi mozgalom*” eredményeit ismerteti 1945-ig. *Kovács Ildikó* az árvaházak tanulságait és *Vargáné Balázs Livia* a családsegítés feladatait foglalta össze.

A kötetet a szerkesztők célkitűzésével ajánlom a kedves Olvasó figyelmébe: fontos, „*hogy a Kárpát-medence tudományt művelő tudósainak munkáját, kutatásaiknak eredményeit kölcsönösen megismerjük saját munkánk gazdagítására is; s minél szélesebb körben megismertessük a hiteles tényanyagokat, azok valóság-tartalmát, születésének körülményeit; segítsük a tudomány művelését vállaló fiatalok, hallgatók munkáját annak felismerésében is, hogy a jövő formálásához nélkülözhetetlen a múlt ismerete, elfogulatlan értékelése, a generációk párbeszéde.*” (Kovács-NM. 6.o.)